

MJESTO I ULOGA SVEĆENIKA U PASTORALU BRAKA I OBITELJI

Zvonko PAŽIN, Đakovo

Sažetak

Koliko danas možemo govoriti o ulozi svećenika u pastoralu obitelji? Nisu li o tome pozvani-ji govoriti oni koji žive obiteljskim životom, dakle laici, čije se mjesto i uloga u crkvenom životu puno više vrednuje nakon Drugoga vatikanskog sabora? Ipak, crkveni dokumenti naglašavaju posebnu ulogu svećenika u ovom apostolatu. On će, kao prvo, djelovati zajedno s laicima u tečajevima pripreme na brak, u savjetovalištim i u različitim susretima i seminarima za obitelj. Prioritetni će zadatak svakako biti formacija djelatnika laika u obiteljskom pastoralu. U ovom članku naglašavamo također specifičnu ulogu svećenika u pastoralu braka i obitelji, a to je: duhovno vodstvo, ispovjednička služba kao i podrška i pomoć onima koji su u posebnim prilikama. U tome smislu valja stvarati strukture u obiteljskom apostolatu, o čemu bi određenije smjernice trebao dati Obiteljski direktorij kojeg bi trebala izdati naša Biskupska konferencija.

Gljučne riječi: brak, obitelj, savjetovanje, svećenik, crkveni dokumenti.

Svećenik je zapravo *prezbiter*, to jest starješina, duhovni pastir. Razumljivo je da će on bilo voditi bilo koordinirati – u skladu s poslanjem koje je dobio od biskupa – cjelokupnim životom povjerene mu kršćanske zajednice. Prva Poslanica Timoteju (5,1) jezgrovito navodi kako bi biskup, a na svoj način i svećenik, trebao postupati prema vjernicima: »Na starca se ne otresaj, nego ga nagovaraj kao oca, mladiće kao braću, starice kao majke, djevojke kao sestre – u svoj čistoci«. Očito je da se pastiri trebaju starati da svi redovi vjernika rastu i napreduju. Za to se brine biskup (»nadglednik«) i svećenik (»starješina«).¹

¹ Pripomenimo da u 1. stoljeću još nije bila jasna razlika između *biskupa* i *prezbitera*. Gotovo je sigurno da su ti termini u počecima bili sinonimi. Usp. A. ADAM, *Uvod u katoličku liturgiju*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1993., 211-212 s pripadajućom bibliografijom.

Donedavno je, stjecajem povijesnih okolnosti, svećenik uživao veliki autoritet. Redovito je u svojoj sredini bio smatran najobrazovanijim i najkompetentnijim za sva pitanja. On je »otac« i »pastir«, on u ime Kristovo – po biskupovom mandatu – vodi povjereno mu stado. Tako je sve donedavno svećenik (uz redovnike i redovnice) ponajviše vodio pastoralni rad, pa i pastoralni rad s obiteljima. Valja imati na umu kako je u vremenu jedoumlja za vjernike laike bilo poteškoća da se otvorenije angažiraju i »izlože« u takvom radu. Tako su npr. na našim tečajevima i obiteljskim susretima svećenici imali većinu predavanja, oni su moderirali rad u skupinama te svemu davali ton.

U današnjim okolnostima nije neprimjereno pitanje koliko je svećenik uopće kompetentan za obiteljski pastoral. Jer, on sam nema obitelji. Netko će, naime, vrlo rado navesti 1 Tim 3,2-5:

»Trebalo je, stoga, da nadglednik bude besprijekoran, jedne žene muž, trijezan, razuman, sreden, gostoljubiv, sposoban poučavati, ne vinu sklon, ne nasilan nego popustljiv, ne ratoboran, ne srebroljubac, da svojom kućom dobro upravlja i sinove drži u pokornosti sa svom ozbiljnošću – a ne zna li netko svojom kućom upravljati, kako će se brinuti za Crkvu Božju?«

Drugi će na to spremno odgovoriti kako to uopće nije odlučujuće: liječnik ne mora sam iskusiti bolest da bi mogao uspješno liječiti. Tako će Pavao VI. ustvrditi da će svećenik upravo zahvaljujući vlastitom beženstvu biti raspoložniji za obiteljski apostolat.²

Koja je, dakle, uloga svećenika u pastoralu braka i obitelji? Pokušat ćemo odgovoriti na ovo ne baš lako pitanje i to tako da ćemo prvo pogledati neke crkvene dokumente o toj tematici, a onda uz pomoć tih istih dokumenata, te nekih iskustava u svijetu i u nas pronaći odgovor na pitanje koja je uloga svećenika u ovome pastoralu, tj. koja je uloga svećenika u zajedništvu s drugima te koja je tipično njegova uloga u ovom osjetljivom i važnom pitanju za društvo i Crkvu. Konačno, pokušat ćemo naznačiti neke perspektive svećenikove zauzetosti u pastoralu braka i obitelji.

² PAVAO VI., »Govor pripadnicima Equipes Notre-Dame«, br. 12 u: *Evangelizzazione, matrimonio e famiglia. Magistero della Chiesa italiana 1969-1975*, A.V.E., Roma, 1975., br. 130. Slično i IVAN PAVAO II. u FC 16: »Premda se djevičanska osoba odriče tjelesne plodnosti, ona postaje duhovno plodna, otac i majka mnogima.«

I. MJESTO I ULOGA SVEĆENIKA U PASTORALU BRAKA I OBITELJI PREMA CRKVENIM DOKUMENTIMA

Crkva je od početka bila zajednica, obitelj, Tijelo Kristovo. Djela apostolska (2,44) pomalo romantično izvješćuju: »Svi koji prigrliše vjeru bijahu združeni, i sve im bijaše zajedničko.«³ Međutim, očito je da to i nije išlo baš tako jednostavno, jer upravo su se na tom području i javile nesuglasice: kršćani grčkog jezika su počeli »mrmljati protiv domaćih Židova što se u svagdašnjem služenju zanemaruju njihove udovice« (Dj 6,1). Pa ipak, od samih početaka Crkva je bila svjesna da je jedno tijelo, da je novi izabrani Božji narod, pa je u njoj uvijek bila briga za sve, osobito za one koji su najpotrebniji. Spomenimo samo kao primjer sv. Justina koji oko 150. godine svjedoči kako u sklopu nedjeljne euharistije:

»Imućni i koji hoće, daju što hoće. A što se skupi, pohrani se u predstojnika, i on se stara za siročad i udovice i jadnike koji trpe s bolesti ili drugih uzroka, pa i za utamničenike i nadošle strance: uopće, svi su mu nevoljnici na brizi.«⁴

Uvijek je bilo tako u Crkvi, od vremena sv. Lovre pa do današnjih dana: u okviru Crkve nastajale su i bolnice i ubožista, i škole i konvikti...

1. Drugi vatikanski sabor

Govoreći o službi pastira Sabor naglašava važnost doprinosa laika u životu Crkve.⁵ Oni trebaju biti savjetnici i suradnici pastira.⁶ Biskupi u svom naučava-

³ Slično se govori i u Dj 4,32-35: »U mnoštva onih što prigrliše vjeru bijaše jedno srce i jedna duša. I ni jedan od njih nije svojim zvao ništa od onoga što je imao, nego im sve bijaše zajedničko. Apostoli pak velikom silom davahu svjedočanstvo o uskrsnuću Gospodina Isusa i svi uživahu veliku naklonost. Doista, nitko među njima nije oskudijevao, jer koji bi god posjedovali zemljišta ili kuće, prodavali bi ih i utržak donosili i stavljali pred noge apostolima. A dijelilo se svakome koliko je trebao.«

⁴ JUSTIN, *Prva Apologija*, 67 (= PG 6,427-431), Časoslov 2, 511.

⁵ Saborske dokumente navodimo prema: II. VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti. Latinski i hrvatski*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.

⁶ LG 37: »Sveti pastiri neka sa svoje strane priznaju i podupiru dostojanstvo i odgovornost laika u Crkvi; neka se rado služe njihovim razboritim savjetom, neka im s povjerenjem predaju dužnosti u službi Crkve i neka im ostavljaju slobodu i polje rada, dapače neka ih potiču da poduzimaju djela i vlastitom pobudom. Neka pažljivo i očinskom ljubavlju gledaju pothvate, prijedloge i želje iznesene od laika. (...) Od tih obiteljskih odnosa između laika i pastira moraju se očekivati mnoge koristi za Crkvu: jer se na taj način kod laika jača osjećaj vlastite odgovornosti, gaji se oduševljenje i njihove se sile lakše pridružuju djelu pastira. A ovi, potpomognuti iskustvom laika, mogu jasnije i zgodnije suditi bilo o duhovnim, bilo o svjetovnim stvarima, tako da cijela Crkva, ojačana od svojih članova, uspješnije vrši misiju za život svijeta.«

nju trebaju osobito cijeniti obitelj i njezine vrednote: jedinstvo, čvrstoću, rađanje i odgoj djece.⁷

Govoreći o službi prezbitera, Sabor određenije govori o njihovoj ulozi u obiteljskom apostolatu i možemo reći da na ovom području prezbitere shvaća u njihovom doslovnom smislu, tj. kao starješine i kao vođe zajednice.

PO 6: »Neka se (prezbiteri) posebno brinu o mladeži, a povrh toga o supružima i roditeljima. Poželjno je da se ovi okupljaju u prijateljske zajednice u svrhu međusobnog potpomaganja da bi u životu, koji je često težak, mogli lakše i potpunije kršćanski djelovati.«

GS 52: »Dužnost je svećenika da, stekavši nužno poznavanje obiteljske problematike, promiču poziv supruža u njihovom bračnom i obiteljskom životu različitim pastoralnim sredstvima, propovijedanjem riječi Božje, liturgijom i drugim duhovnim pomagalicama, te da im ljudski i strpljivo pomažu u teškoćama i jačaju ih u ljubavi kako bi se stvorile obitelji koje uistinu zrače.«

Sabor nadalje naglašava kako je za uspješan pastoralni rad potrebno da u apostolatu prezbitera bude važan udio laika. Valja da on s njima zajednički radi, promiče njihovo dostojanstvo, s njima se savjetuje, jer je Crkva jedna, cjelovita, sastavljena od svih udova.⁸

2. Familiaris consortio

U povijesti Crkve, i ne tako davnoj, bio je poprilično zastupljen, nazovimo ga tako, »staleški pastoral«: rad s djecom, s mladima, pa zatim s muževima i ženama okupljenima u različite bratovštine i udruge. U liturgiji je bilo staleških propovijedi i »staleških« misa, pogotovo gdje je bilo dovoljno svećenika. Danas,

⁷ CD 12: »Neka (biskupi) stoga uče koliko treba prema nauci Crkve cijeniti ljudsku osobu s njezinom slobodom i samim tjelesnim životom: obitelj, njezino jedinstvo i čvrstoću, rađanje i odgoj djece...«

⁸ PO 9: »Neka (prezbiteri) s vjernicima laicima rade zajednički i neka se među njima ponašaju po primjeru Učitelja koji među ljude 'nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj da- de kao otkupninu za mnoge' (Mt 20,28). Neka prezbiteri iskreno priznaju i neka promiču dostojanstvo laika i poseban udio što ga laici imaju u poslanju Crkve. Isto tako treba da poštuju dužnu slobodu koja svima pripada u građanskom društvu. Treba da laike rado saslušaju i da njihove želje bratski ocjenjuju, priznajući njihovo iskustvo i mjerodavnost na različitim područjima ljudske djelatnosti, da bi tako mogli zajednički s njima razabirati znakove vremena. Ispitujući duhove jesu li od Boga, neka osjetilom vjere nastoje otkriti mnogovrsne milosne darove laika, kako one neznatne tako i značajnije, pa neka ih radosno priznaju i pomnijivo njeguju.«

koliko je moguće, nastojimo i u liturgiji i u pastoralu općenito zahvatiti obitelj kao obitelj, dakle vjernika u svom prirodnom okružju.

U tome smislu najjasnije smjernice daje svakako Ivan Pavao II. u obiteljskoj pobudnici »Familiaris consortio«⁹. Kao i u svekolikom životu mjesne Crkve, biskup je prvi odgovoran za pastoral obitelji u svojoj biskupiji. Papa naglašava da to područje bez sumnje treba imati prvenstvo u pastoralu (FC 73). Odmah zatim nastavlja da su pastiri biskupovi prvi suradnici u tom apostolatu:

»Biskupima osobito pomažu pastiri čija zadaća – kako je izričito istaknula Sinoda – predstavlja bitni dio službe Crkve s obzirom na brak i obitelj. Isto valja reći i za đakone kojima će se možebitno povjeriti briga za to područje pastoralna« (FC 73).

Prezbiter je pozvan skrbiti za poteškoće u kojima se mogu naći obitelji, i to ne samo čudorednog ili liturgijskog značaja, nego i za probleme »osobne i društvene naravi«. Pobudnica naglašava da svećenici (i dakoni) nastupaju kao očevi, braća, pastiri i učitelji, pa prema tome njihovo naučavanje treba biti u skladu s učiteljstvom Crkve.¹⁰

Papa naglašava važnost *dijaloga*, zajedničkog rada laika koji riječju i životom svjedoče svoju vjeru te pastira koji rasuđuju što je od toga izraz prave vjere. Jednako je važan i doprinos obitelji kao obitelji. Tu su naravno i teolozi i stručnjaci koji mogu unaprijediti taj dijalog, tumačeći nauk crkvenog učiteljstva. Pa ipak, naglašava papa, najvažnije i obvezujuće mjerilo vjere, pa i na ovom području, pripada hijerarhijskom učiteljstvu.¹¹

⁹ IVAN PAVAO II., *Obiteljska zajednica – Familiaris consortio. Obiteljska pobudnica o zadacima kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981. (=FC).

¹⁰ FC 73: »Njihova se odgovornost ne proteže samo na čudoredne i liturgijske probleme, već i na probleme osobne i društvene naravi. Oni moraju obitelji pružati podršku u njezinim poteškoćama i patnjama tako da se približe njezinim članovima, da im pomognu te svoj život promatraju u svjetlu evanđelja. Nije suviše primjetiti da u tom poslanju, ako se ono obavlja dužnim rasuđivanjem i pravim apostolskim duhom, službenik Crkve crpi novi poticaj i duhovnu snagu za svoje zvanje i za obavljanje svoje službe. Pripravljene blagovremeno i ozbiljno na taj apostolat, svećenik ili đakon moraju se trajno prema obitelji odnositi kao očevi, braća, pastiri i učitelji, pružajući im pomoć milosti i prosvjetljujući ih svjetlom istine. Stoga njihovo poučavanje i njihovi savjeti uvijek moraju biti u punom skladu s pravim učiteljstvom Crkve, tako da pomognu Božjem narodu te oblikuje ispravan osjećaj vjere koji će onda moći primijeniti na konkretni život. Ta vjernost učiteljstvu pomoći će i svećenicima da budno i brižno čuvaju jedinstvo u donošenju svojih sudova, kako bi izbjegli uznemirivanje savjesti kod vjernika.«

¹¹ FC 73: »Pastiri i laici u Crkvi sudjeluju u proročkom Kristovom poslanju: laici, riječju i kršćanskim životom svjedočeći vjeru; pastiri, rasuđujući u tom svjedočenju ono što je izraz prave vjere od onoga što manje odgovara svjetlu vjere; obitelj, kao kršćanska zajednica, svo-

Konačno, papa naglašava kako specijalizirani laici mogu dati nezamjenjiv doprinos u obiteljskom apostolatu.¹²

II. SVEĆENIKOVA ULOGA U PASTORALU BRAKA I OBITELJI

Kao što je već bilo rečeno, crkveni dokumenti izričito govore o važnosti sudjelovanja laika u životu Crkve, pa tako i u obiteljskom apostolatu. Jednako tako se naglašava zajednički rad svećenika i laika na ovome području.¹³ Zato ćemo ulogu svećenika u pastoralu braka i obitelji prikazati na posve određenim područjima i to u dvije točke: svećenikovo zajedničko djelovanje s laicima i njihov specifični udio u ovom apostolatu.

I. Zajedničko djelovanje s laicima

Svećenik će zajedno s laicima promicati i provoditi obiteljski pastoral. On će biti koordinator različitih djelovanja i jamac da su ona usklađena s učiteljstvom Crkve. On će se također brinuti oko teološko-pastoralne formacije laika da bi mogli biti uspješni djelatnici na ovom polju.¹⁴

jim osobnim sudjelovanjem i svjedočanstvom svoje vjere. Tako se uspostavlja dijalog između pastira i obitelji. Teolozi i stručnjaci za obiteljska pitanja mogu uvelike unapređivati taj dijalog, točno tumačeći sadržaj učiteljstva Crkve i životno iskustvo obitelji. Na taj način bolje se shvaća učenje učiteljstva i zacrtava se put za njihov razvoj. Ipak, korisno je primijetiti da najbliže i obvezno mjerilo nauka vjere – pa i u svezi s pitanjima obitelji – pripada hijerarhijskom učiteljstvu. Jasni odnosi između teologa, stručnjaka za obiteljska pitanja i učiteljstva uvelike potpomažu točnom shvaćanju vjere i promicanju opravdanog pluralizma u granicama te vjere.«

¹² FC 75: »Laici specijalisti (liječnici, pravnici, psiholozi, socijalni radnici i radnice, savjetnici, itd.) mogu obiteljima pružiti dragocjenu pomoć: oni pojedinačno, ili u različitim udruženjima i pothvatima, daju svoj prinos u prosvjetljavanju, savjetovanju, usmjeravanju i podršci obiteljima. Lijepo se na njih mogu primijeniti poticaji koje sam imao priliku upraviti Udruženju obiteljskih savjetnika kršćanskog nadahnuća: 'S punim pravom vaše zalaganje zaslužuje naziv 'poslanje', tako su plemeniti ciljevi kojima težite i tako su odlučujući za dobro društva i same kršćanske zajednice učinci koji iz toga proizlaze... Sve što učinite da pružite podršku obitelji imat će utjecaja nadilazeći svoje vlastite granice – i na mnoge druge osobe i na društvo. Budućnost svijeta i Crkve ovisi o obitelji.' (29. studenog 1980., u: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II.*, III., 2 (1980.) 1/153).«

¹³ Usp. LG 37 naveden u bilješci br. 5.

¹⁴ Usp. R. RÜBERG, »Die Funktionen des Priesters in der Ehe- und Familienarbeit«, u: P. ADENAUER (prir.), *Ehe und Familie. Ein pastorales Werkbuch*, Grünewald, Mainz, 1972., 215-219, ovdje 218.

a) Tečajevi priprave za brak

Naše je iskustvo da su, silom prilika, i vodstvo i većinu tereta oko održavanja tečaja preuzimali svećenici (nije bilo dovoljno formiranih laika, a i neki su se u vremenu jednoumlja ustručavali).¹⁵ Navedimo samo primjer tečajeva u našoj biskupiji. Tečaj traje šest večeri po dva sata. Redovito tri puta po jedan sat nastupaju bračni parovi, jedan sat liječnik, a sve ostalo vode svećenici (dakle osam sati, odnosno 2/3 tečaja vode svećenici). Ako je to prije i bilo razumljivo (jer smo bili na počecima, jer je vladalo jednoumlje), danas bi trebalo biti bitno drugačije. Vodstvo tečaja valja povjeriti formiranom bračnom paru (kao što je to npr. u Italiji), a predavači trebaju biti kršćanski bračni parovi i stručnjaci na različitim područjima. Međutim, i ovdje je svećenikova uloga važna i zbog tipično crkvenih tema, a i zbog toga da on bude nazočan i kao pastir i predstavnik crkvenog učiteljstva.¹⁶

b) Bračni i obiteljski pastoral

(1) *Savjetovališta*. U radu savjetovališta po definiciji sudjeluje ekipa stručnjaka. Kada govorimo o katoličkim savjetovalištima (osnovanih i vođenih od Crkve) jednako je tako važno ustrojiti ekipu katoličkih stručnjaka, koji, jer je narav savjetovališta takva, ipak ne mogu *nametati* nego samo *promicati* kršćanske vrednote. U radu savjetovališta značajnu ulogu ima i svećenik koji u nekim slučajevima ima nezamjenjivu ulogu.¹⁷ Naravno, takvom se apostolatu u većoj mjeri može posvetiti svećenik koji nije župnik.

(2) *Obiteljski susreti i seminari* mogu se veoma uspješno organizirati i na župskoj i na nadžupskoj razini. Teme mogu biti najrazličitije: prirodno planiranje obitelji, pitanja vezana uz odgoj djece, poteškoće u komunikaciji među bračnim parovima. Povod može biti običan roditeljski sastanak. Vezano uz cje-

¹⁵ Za tečaj se koristi već poznati priručnik *Rastimo u ljubavi*, Biskupski ordinarijat Đakovo, 1989. (četvrto izdanje od 1981. od kada su započeli tečajevi u nas). Knjiga je prijevod s talijanskog.

¹⁶ U sklopu Tečaja moglo bi se upriличiti liturgijsko slavlje blagoslova zaručnika, budući da su sudionici doista zaručnici koji – iako to nije za sam tečaj idealno – sudjeluju u njemu najdulje godinu dana prije vjenčanja. Usp. Z. PAŽIN, »Blagoslov zaručnika«, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 11 (1995.), 539.

¹⁷ Usp. Z. PAŽIN, »Obiteljsko savjetovalište. Svrha, struktura, metoda rada«, u: P. ARAČIĆ (prir.), *Uspjeli brak – sretna obitelj. Radovi simpozija o pastoralu braka i obitelji u prvih deset godina u Đakovu*, 28. do 30. studenog 1988., Đakovo, 1989., 196-205.

lodnevne obiteljske susrete pokazao se uspješan model prema kojem se kombinira impuls-predavanje s radom u skupinama.¹⁸ Na sličan način djeluju tzv. bračni vikendi, Equipes Notre-Dame¹⁹, pokret Djelo Marijino²⁰ i drugi.

(3) *Drugovanje* skupine obitelji unutar župskih zajednica. Može to biti u sklopu različitih katoličkih udruga i pokreta ili to može biti ciljano druženje npr. starijih bračnih parova. Svrha može biti uključivanje u liturgiju, čitanje, pjevanje, uređenje crkvenog prostora, briga za župsku katehezu. Radi se o tome da je korisno, gdje je god to moguće, angažirati bračne parove ili cijele obitelji, a ne samo pojedince po staležima, kako je to kod nas još uvijek najčešće slučaj. U svim tim slučajevima svećenik ako i ne vodi, ima svoju specifičnu ulogu.²¹

c) *Formacija djelatnika u obiteljskom pastoralu*

Ovo je zasigurno u ovom trenutku najvažnija zadaća, sada, kada Crkva ima potpunu slobodu djelovanja, te kada se, k tome, otvara mogućnost financiranja određenih projekata. To znači da pred nama stoji npr. formiranje obiteljskih savjetnika, dodatna edukacija liječnika, pedagoga, psihologa.²² Potrebno je uzna- stojati da svi vjernici kao prvo postanu svjesni svoje suodgovornosti za život Crkve te da se sukladno tome sve više upućuju u biblijska, teološka i pastoralna pitanja. S jedne strane poticati ćemo laike da studiraju. Imamo sve više formiranih teologa-vjeroučitelja. Međutim, sada se otvaraju mogućnosti i druge teološke naobrazbe osim cjelovitog studija. To će zasigurno uskoro biti jedan od uvjeta za uzimanje u neku crkvenu službu (npr. stalni đakon, akolita, čitač, izvanredni djelitelj pričesti...). To će u isto vrijeme naravno značiti da ćemo onda takve laike sve više uzimati u konkretan pastoral da uče radeći. U pravom crkvenom ozračju

¹⁸ *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* objavljivao je tijekom 1991. godine materijale za obiteljske susrete. Teme su bile: molitva u obitelji, dijalog u obitelji, brak i obitelj u našoj župi, djeca i televizija, nasilje u obitelji, itd. Ti su prilozi bili svojevrsan rezultat susreta obitelji koji su se u to vrijeme održavali po regijama i na biskupijskoj razini. Nažalost, poslije rata nisu ponovno zaživjeli.

¹⁹ Usp. EQUIPES NOTRE-DAME, *Il sacerdote, consigliere spirituale*, Equipe Responsable Internationale, svibanj 1993.; EQUIPES NOTRE-DAME, *La riunione d'equipe*, Torino, 1994.

²⁰ Pokret poznaje svećenike koji unutar svoje službe žive duhovnost Pokreta. Postoje, međutim, i svećenici koji su zaređeni unutar Pokreta i u specifičnosti Pokreta vrše svećeničku službu. Usp. Ch. LUBICH, *Avantura jedinstva (intervju Franke Zamboni)*, Zagreb, 1991., 77-81.

²¹ PO 6: »Neka se (prezbiteri) posebno brinu o mladeži, a povrh toga o supruzima i roditeljima. Poželjno je da se ovi okupljaju u prijateljske zajednice u svrhu međusobnog potpomaganja da bi u životu, koji je često težak, mogli lakše i potpunije kršćanski djelovati.« Takve poticaje daje i Talijanska biskupska konferencija, usp. CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Direttorio di pastorale familiare per la Chiesa in Italia*, Roma, 1993., (= DPF), br. 127 i 104.

²² Usp. R. RÜBERG, *Nav. dj.*, 218.

ne može biti konkurencije niti osjećaja ugroženosti (barem ne dok svatko čini svoje). Dokumenti ponovno naglašavaju da je ovdje prevažno sačuvati crkvenost, te da prema tome svećenik – povezan s biskupom – i ovdje treba koordinirati, pratiti te biti takorekuć jamac crkvenosti.

Naglasimo kako je za sve ovo važno da se razborito i sustavno organizira na razini pojedinih biskupija kao i na razini Crkve u Hrvata. U tome smislu bi svakako temeljni dokument bio *Obiteljski direktorij* kojeg bi, za nadati se, trebala izdati Hrvatska biskupska konferencija.

2. Specifični udio svećenika u obiteljskom apostolatu

a) *Duhovno vodstvo*²³

Ovo je izuzetno važno. Svećenik je koji puta jako »zatran« poslovima koji jesu njegovi svećenički poslovi, ali, rekao bih, ne specifično svećenički poslovi. To je npr. školski vjeronauk, gospodarsko upravljanje župom (gradnja i održavanje crkvenih objekata), organizacija hodočašća, općenito župskog života. Sve je to važno. Međutim, ispadne da imamo i premalo vremena, a i premalo smisla za staru, tipično svećeničku djelatnost: duhovno vodstvo. Stoga je i u redovnom studiju a i u kasnijem permanentnom obrazovanju potrebno dati više pozornosti ovakvom načinu djelovanja koje je veoma zahtjevno, upravo zato jer traži cjelovitu osobu. A tu je svećenik nezamjenjiv, iako duhovne razgovore mogu voditi i drugi. Bračni i obiteljski život ima svoju duhovnost. Svećenik će djelovati bilo u okviru svoje župe, ili u okviru savjetovališta, obiteljskih centara, itd. Spomenimo i određene organizacije kao npr. Equipes Notre Dame, Djelo Marijino u kojima posebnu ulogu ima upravo svećenik kao pastir, učitelj i liturg.

Zanimljivo je na koji način Equipes Notre-Dame shvaćaju ulogu svećenika u svom pokretu. Naime, temeljna je zajednica sastavljena od pet do šest bračnih parova i jednog svećenika »duhovnog savjetnika«. Na svom sastanku oni zajedno objeđuju i mole, parovi govore o svojim obiteljskim i duhovnim iskustvima od prošlog susreta, donose program vlastitih nastojanja, produbljuju svoju vjeru zajedničkim učenjem. U svemu ovome oni vide posebnu ulogu svećenika. U

²³ Usp. Z. PAŽIN, »Temeljna opredjeljenja duhovnog vode«, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 7-8 (1995.), 353-359. Bibliografija na ovu temu je brojna. Spomenimo samo neke, navedene u mom članku: O. JOHNSON, *Psychologie der pastoralen Beratung*, Freiburg in Br., Herder, 1969.; B. GIORDANI, *La relazione di aiuto secondo l'indirizzo di C. R. Rogers*, Roma – Brescia, 1981.; C. R. ROGERS, *La terapia centrata sul cliente. Teoria e ricerca*, Firenze, 1982.; B. GIORDANI, *Il colloquio psicologico nella direzione spirituale. Il metodo di R. Carkhiff*, Roma, 1985.; B. GIORDANI – A. MERCATALI, *La direzione spirituale come incontro di aiuto*, Roma – Brescia, 1984.

svom memorandumu »Svećenik – duhovni savjetnik« kažu da se u ovom pokretu od svećenika očekuje da čini prisutnim Krista kao Glavu Tijela. Ako je zajednica parova dio Tijela Kristova, onda je svećenik po svom poslanju predstavnik Krista, Glave. Kao takav svećenik je poslužitelj Riječi, ali iznad svega on stoji u službi crkvenog jedinstva i kao takav je nenadomjestiv.²⁴

b) Ispovjednička služba

I u obiteljskom apostolatu ima područja rezerviranih samo za ispovjed. Ne ulazeći u prevažno pitanje pokorničkih bogoslužja i naših stereotipnih ispovjedi, recimo samo da možemo razlikovati redovitu ispovjed (poželjno je da bude vezana uz pokorničko bogoslužje) od *ispovjednog razgovora*. To je posebna vrsta savjetovanja na području savjesti. Tu crkveni dokumenti rječitro govore kako će za svećenika biti važno da znade razlučivati pojedine slučajeve²⁵ i prosuđivati koliko neke odredbe vežu pokornika o pitanjima nerazrješivosti ženidbe, bračnog morala (pitanje bračne čistoće i odgovornog roditeljstva), bioetike²⁶, odgoja djece, itd.

c) Podrška i pomoć onima koji su u posebnim prilikama

Govoreći o poteškoćama i pitanjima savjesti u pastoralu braka i obitelji crkveni dokumenti, naravno, na prvo mjesto stavljaju poteškoće vezane uz neregulirane brakove. Redovito je to slučaj prekida zajedničkog života. FC 84 govori prilično jasno:

»Pastiri moraju znati da su, radi ljubavi prema istini obvezni dobro razlikovati situacije. Doista, postoji razlika između onih koji su se iskreno trudili

²⁴ Oni polaze od Biskupske sinode iz 1971. koja, pozivajući se na LG 10, naučava: »(svećenik) osigurava trajni kontinuitet onoga što je bitno u apostolskoj službi: djelatnim naviještanjem evanđelja preko zbora vjernika i vođenja zajednice, opraštanjem grijeha a iznad svega euharistijskim slavljem, on (svećenik) čini prisutnim Krista koji je Glava zajednice.« Usp. EQUIPES NOTRE-DAME, *Il sacerdote, consigliere spirituale...*, 2-7.

²⁵ »Da bi ispovjednik mogao pravilno i vjerno vršiti svoju službu, neka poznaje bolesti duše i pruža im prikladne lijekove i neka mudro izvršuje sudačku službu. Neka stječe za to nužno znanje i razboritost brižnim učenjem, pod vodstvom crkvenog učiteljstva, a posebno molitvom. Jer, prosuđivanje duhova jest duboko pronicanje Božjega djela u srcima ljudi, dar Duha Svetoga i plod ljubavi«, *Red pokore Rimskog obrednika, Prethodne napomene*, 10, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1975. Za ovo, tako osjetljivo područje, postoje i posebni naputci: PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Priručnik za ispovjednike o nekim pitanjima bračnog čudoreda*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.

²⁶ Usp. E. SGRECCIA, »Obiteljski apostolat u aktualnom kontekstu«, u: *Glas koncila* 47 (22. 11. 1998.), 8; 48 (29. 11. 1998.), 8; 49 (6. 12. 1998.), 8; 50 (13. 12. 1998.), 8.

da spase prvi brak a ipak su sasvim nepravedno napušteni, od onih koji su teškom svojom krivnjom razorili kanonski valjanu ženidbu. Konačno, ima i onih koji su sklopili drugu vezu radi odgoja svoje djece, a koji često, prema njihovoj savjesti, imaju subjektivnu sigurnost da njihova prethodna ženidba, nepopravljivo razorena, nikada nije ni bila valjana.»

Posebno je problematično pitanje nevjenčanih parova. No i tu valja biti razborit i mudar:

FC 81: »Pastiri i crkvena zajednica trebaju nastojati da upoznaju takve situacije (tj. nevjenčanih parova) i njihove konkretne uzroke, i to u svakom slučaju posebno; neka im bude na srcu da se nenametljivo i s poštovanjem približe onima koji tako zajedno žive; neka ih pokušaju strpljivo prosvijetliti, s ljubavlju ih prihvatiti, dati im kršćansko obiteljsko svjedočanstvo...«

Slično treba poštovati one koji, napušteni od svog bračnog druga, nisu ušli u novu vezu (FC 51).²⁷ Nadalje, oni koji su stupili u novu vezu, a žive u uzdržljivosti, mogu pristupati sakramentima, naravno, pod uvjetom da to ne bude povodom javne sablazni (FC 84). Dakle, svećenik sve to treba znati razlučivati, te savjetovati evanđeoskom strpljivošću i mudrošću a sve u skladu s učiteljstvom Crkve.²⁸

Upravo kada se radi o takvim »neregularnostima«, svećenik mora na osobit način pokazati svoju očinsku dušu. Jer, te su osobe već opterećene u savjesti, već su u životu mnogo prepatile, pa bi zato bila posve neprilična bilo koja teška riječ sa strane svećenika. Ovdje na osobit način vrijedi ono da možemo osuđivati grijeh, ali ne i grešnika.

Nadalje, svećenik bi kao pastir trebao pokazati posebnu brigu prema obiteljima s posebnim poteškoćama: onima koji imaju hendikepiranu djecu, onima koji su preživjeli tešku tragediju ili traumu, onima koji imaju posebnih poteškoća u odgoju svoje djece...

III. MOGUĆE STRUKTURE U OBITELJSKOM APOSTOLATU

Kada govorimo o svekolikom crkvenom, pa i svećeničkom djelovanju na području pastorala braka i obitelji potrebno je stvarati određene strukture na

²⁷ Usp. također B. HÄRING, *La famiglia cristiana nel mondo di oggi. Esortazione apostolica Familiaris consortio di Giovanni Paolo II. Commento di Bernhard Häring*, Edizioni Paoline, Roma, 1982., 51.

²⁸ Crkveno učiteljstvo nastoji redovito davati smjernice i upute. Tako papa želi dati temeljna načela u »kompleksnim i katkada kritičnim praktičnim situacijama«. IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., br. 115.

višim i nižim razinama. U nas već postoje ili su postojali i obiteljski centri i obiteljska savjetovališta i centri za dijete, zatim, pri karitasu, organizirani prihvat neudanih majki i njihove djece... Direktorij za pastoral braka i obitelji kojeg je izdala Talijanska biskupska konferencija donosi sasvim određenu shemu. Ona je očigledno idealistički donesena, međutim, u očekivanju našeg Obiteljskog direktorija, prikazat ćemo ovu shema kao iskustvo drugih što može poslužiti kao vizija, kao model i kao ideja. Zanimljivo je da na svim razinama Direktorij predviđa jedan bračni par i jednog svećenika.²⁹

a) Na razini biskupije

Direktorij određuje da se u svakoj biskupiji treba otvoriti »Biskupijski ured za pastoral braka i obitelji« na čelu kojega trebaju biti svećenik i jedan bračni par. Zadaće:

- naviještanje »evanđelja braka i obitelji«,
- promoviranje i koordiniranje Tečajeva pripreve za brak,
- davanje podrške bračnim parovima i obiteljima,
- formacija djelatnika obiteljskog apostolata,
- studij (u svjetlu kršćanske vjere) moralnih, socijalnih i religioznih problema vezanih uz brak i obitelj,
- promicanje župskih i nadžupskih, dekanatskih, regionalnih ili vikarijatskih struktura za pastoral braka i obitelji,
- davanje ponude za udaljenije obitelji i za one u specifičnim i teškim situacijama,
- davanje potpore različitim oblicima služenja obitelji, kao npr. obiteljska savjetovališta i savjetovališta za prirodno planiranje obitelji,
- pokazivati osjetljivost za različita pitanja vezana uz zaštitu života nerođenih,
- suradnja s društvenim i kulturalnim strukturama na dobro obitelji.

»Biskupijski ured za pastoral braka i obitelji« treba biti uzorom i polazištem za različite udruge i pokrete, a trebao bi se oslanjati na doprinos »biskupijske komisije« za pastoral obitelji. Članovi komisije trebaju biti: svećenici, bračni parovi, redovnici i redovnice, stručnjaci u teološkim i humanističkim znanostima koji se posebno bave obiteljima, predstavnici katoličke akcije i društava, skupina i pokreta koji djeluju u pastoralu obitelji...

²⁹ CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Direttorio di pastorale familiare per la Chiesa in Italia*, Roma, 1993. (= DPF), br. 237-244.

b) Na župskoj i međužupskoj razini

Prema vlastitim mogućnostima u svakoj župi treba biti komisija za obiteljski pastoral ili barem da poneki bračni par bude spreman poraditi u obiteljskom pastoralu. Ova komisija, sastavljena prvenstveno od bračnih parova, treba biti u jedinstvu sa župskim pastoralnim vijećem. Slične komisije neka budu i na međužupskoj razini.

Neka se na razini crkvenih pokrajina (metropolija) imenuje jedan svećenik i jedan bračni par kao pokrajinski voditelji obiteljskog apostolata. Oni će biti od pomoći delegiranom biskupu. Pod predsjedanjem delegiranog biskupa neka se ustanovi krajevna komisija za obiteljski pastoral. Komisija će biti sastavljena od svećenika i bračnih parova – predstavnika različitih biskupija.

Zaključak

Crkva, živo Tijelo Kristovo, sastavljena je od vjernika, udova. U zboru vjernika osnovna je jedinica obitelj, »Crkva u malom«. Razumljiva je stoga briga Crkve upravo za obitelj. Crkveni dokumenti naglašavaju kako pastiri trebaju cijeniti i promicati obiteljske vrednote, te zajedno s laicima apostolski djelovati i nastojati oko boljitka kršćanskih obitelji. Svećenik, kao predstavnik Krista-Glave u živom Tijelu Crkve djeluje zajedno s laicima i oni se trebaju skladno nadopunjavati. U tome važnu ulogu imaju tečajevi pripreve na brak, a u okviru obiteljskog pastorala obiteljska savjetovališta, različiti obiteljski susreti (unutar nekih pokreta) te jednostavno drugovanje unutar župske zajednice.

U ovom povijesnom trenutku od ključne je važnosti formacija djelatnika u obiteljskom pastoralu. Ne samo manjak svećenika i redovnika, nego i sama narav stvari traži od nas da uključimo kompetentne laike u obiteljski pastoral, a tu je važna sustavna i stručna formacija.

Važno je istaknuti i specifično svećenikov udio u obiteljskom apostolatu. Svakako bi valjalo ponovno otkriti važnost duhovnog vodstva, jer osobni susret ima posebnu vjerodostojnost. Nadalje, u osjetljivoj ispovjedničkoj službi svećenik se neće postavljati kao sudac, nego kao otac, pastir i službenik Božjeg milosrđa. U bolnom pitanju onih koji su u posebnim prilikama svećenik može i treba biti na poseban način službenik Kristove strpljive ljubavi i dobrote.

Donoseći na koncu strukturiranje obiteljskog pastorala kako ga donosi Obiteljski direktorij Talijanske biskupske konferencije htjeli smo izložiti model koji može biti poticajem organiziranijeg obiteljskog apostolata u nas.

Summary

THE ROLE AND PLACE OF THE PRIEST IN THE PASTORAL OF MARRIAGE
AND THE FAMILY

What is the role of the priest in the pastoral of marriage and the family? If the priest was in general practically the only pastoral worker until recently in Church history, and also in the family pastoral, could we say that today the priest should yield all authority in the family pastoral to the layman who lives in a family? The documents of the Church teaching body, however, talk about the special role of the priest in this domain. Indeed, FC 73 says, the duty of the shepherd in this domain constitutes the »essential part of the Church service regarding marriage and the family«.

Priests will certainly work together with laymen in marriage preparation courses, but in the marriage and family pastoral they will have their special place in guidance centres, seminars and meetings. His presence in family circles within the parish community will also be significant. A very important task of the Church in the contemporary world, is the formation of workers in a family pastoral, and in this firm support given by the bishop and priests is essential. This concerns the formation of family counsellors, extended education of doctors, pedagogues, and psychologists, and also the theological formation of workers in family pastoral.

But there are some domains where the priest is irreplaceable, where he has to rediscover the delicate domain of spiritual leadership, which is the sensitive area of the confessional service. However, a combination of these services will manifest itself in the support and assistance of the people who are in special circumstances (e.g. civil divorce, and civil remarriage).

The pastoral of marriage and the family (and the role of priests in this) in our Church urgently requires a Family Directorate. For this reason, at the end of our exposition, as a model we have suggested possible structures in family pastoral as it is presented in the Family directorate of the Italian bishops' conference.

Key words: matrimony, family, consultation, priest, Church documents.